

Преглед / Review

Мая Горчева
УниБИТ
unibit@unibit.com

Днешните изследвателски подстъпи към душата

Maya Gorcheva
University of Library Studies and Information Technologies

Contemporary Investigation of the Soul**Abstract**

The title of the reviewed collection quotes Aristotle's ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ, however, the book compounds 37 contributions that give insights to the notion through a large scale of sciences: philosophy, psychology, cultural studies, linguistics, etc. The Soul is examined as a notion, but also as an entity in common practices, concerning other objects and contexts, or exemplified by myths and literary plots.

Keywords: soul; soul-body dichotomy; collection

За душата. Сборник на текстови. Здружение за компаративна книжевност на Македонија ЗККМ Скопје ISBN 978-9989-2616-7-1. Здружение на класични филолози „Антика“ ISBN 978-608-66255-1-1. Филозофско друштво на Македонија ISBN 978-608-4849-01-8. Ред. проф. д-р Јасмина Мојсиева-Гушева, доц. д-р Даниела Тошева, Љупчо Митковски. Скопје, 2018.

Заглавието на разглеждания сборник научни трудове възпроизвежда Аристотеловото ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ, макар както посочват съставителите в предговора, тематиката му е много по-широка. Цитатното съвпадение обаче неминуемо налага междутекстовата съпоставителна перспектива и добавя към прочита съпътстващото размишление и съизмерване за това как се говори за душата днес. А още с първите

думи на своето съчинение античният философ отрежда на изследването на душата първото място, мотивирайки се с това, че „изглежда“ този предмет допринася много за всяка истина и присъства във всички други изследвания. Поради синкретизма на античната философска мисъл е невъзможно да се направи строго разделение между философско дирене, екзистенциални търсения и практически здрав смисъл, но в разграфеното научно поле на днешното знание тематиката за душата влиза в терминологичните полета на разнородни дисциплини. Едновременно с това следаристотеловските преображения на понятието изискват то да бъде доуточнявано с епитети: „романтическата душа“, „магическата душа“, „космическата душа“ и т.н.

Сборникът съдържа 37 приноса, групирани в седем дяла. След уводния „Душа – дефиниции и образци“ следващите дават различни специфични интерпретации: митологически, ритуални и символически; философски и теологически; психологически, включително неврофизиологическа; културологични; лингвистични. Един дял е посветен на общите за различни области дихотомии „душа“ – „тяло“ и „ум“ – „разум“, които обхващат широкото поле между спиритуализма и хтоничните мистерии, между абстракцията и неврофизиологичната механика; между безплатно неонасловимото – и експерименталната доказуемост на днешната когнитивистика. Душата се изследва като обособен термин в различни дисциплинарни полета, но и се улавя в отношенията си спрямо други предмети или онагледява в ситуации и проявления. А дихотомията „душа“ – „тяло“ е неотделима от други идеални представи или тревоги – за безсмъртието, за живота след смъртта. Душата е залогът в борбата между силите на хаоса и Божиата благодат още в старозаветната антропология и изследването ѝ не може да остане безстрастно. Това е категория „на ръба“ – примамвана и изкушавана. Примамвано и изкушавано е и изследването, превръщайки в теми на научно разглеждане митове и сюжети на дълговечната словесна традиция и на колективното несъзнавано като сделката с дявола, магията, зловещите паганистични култове на предците и некромантията с човешки жертви.

Душата е категория на ръба на различни науки – философия, антропология, езикознание, – но и на ръба между дискурсивното понятиено мислене и разказите – митични или литературни, неотделима от практиките, представите, табутата или поетическите утопии. Затова достъп до нея извън строго научното поле със същата степен на сигурност дават и други паралелни практики и знания, например

физиогномиката на Аристотеловия ученик Теофраст или тълкуването за източника на сълзите в съчинението *De Lacrymis* от XVII в.

Друг канал за достъп до душата са разказите. Дори Платоновите диалози изграждат антропологията си не само чрез термините и обсъжданията, но и чрез драматургията на срещите и разговора. На това изследователско ниво в сборника може да се обособи отделен блок от приноси, които разглеждат разбиранията за душата в словесните творби – от цялостните прегледи до конкретни творби: от Цицероновите речи през елегите на Овидий до романите на XX в. Въвеждането на психологизма като набор наративни техники се преплита с изследването на индивидуалния и колективен психизъм. В тази перспектива античният мотив за изгнанието добива свръхмодерно значение, тъй като с него проговаря и душата на аза.

Разгръщането на тематиката на сборника „За душата“ в тази тристепенна схема понятия / практики / разкази е отвъд изследователските области. Чрез породилите се сближавания и пресичания то дава нова проникателност към своя обект – душата и ново единство на многопосочните изследвания, което превръща сборника в увлекателно четиво. Макар да е ясно маркирана общата му концепция, да е ясно указано разделението от общо към конкретно дисциплинарно разглеждане, този прочит се движи по ритъма на други сдвоявания и отгласвания. В съвместяването и редуването на културни масиви терминът се развива през отгласите, прекосявайки различни културно-исторически пластове – редом се озовават библейската екзегеза и философията от началото на XXI в. (в III. дял „Философски и теологически тълкувания“); Цицероновата вяра в безсмъртието анихилира противопоставянето на душа и тяло и разглеждането ѝ идва средновековния спиритуализъм при св. Августин или св. Тома Аквински; „романтичната душа“ изповядва копнежите си преди *Disciplina Clericalis* на конвертита Петрус Алфонси от XII в., която пък в един абстрактен план исторически ги предсказва; можем да доловим как се възмогва от паганистичните отживелици в грижата за спасението на душата на възрожденеца Григор Пърличев. Хронологическото сдвояване пък уплътнява контекста и така в съседство се озовават например колективните митове на К. Г. Юнг с Ницшевата еманципация на индивидуалното самосъзнание.

Редица разработки от сборника бяха изброени дотук, но без препратки към заглавията и имената на авторите. Причината е невъзможността в рамките на този преглед да намерят място интересни-

те акценти и приносите на 37 автори. Всички те идват от различни университетски и изследователски центрове от балкански страни, основно от страната домакин – Македония, но също от България, Сърбия, Словения и Румъния. Зад замисъла и издаването на сборника застават три институции: Здружение за компаративна книжевност на Македонија ЗККМ Скопје. Здружение на класични филолози „Антика“. Филозофско друштво на Македонија, които имат и предходни общи инициативи, включително и тематичния сборник „За любовта“. Продуктивното сътрудничество показва как на практика се градят интердисциплинарни мостове и как могат да се открият неочаквани и оригинални прочити на обсъжданата от зората на човешкото знание тематика „за душата“, накъсо, как се прави интересна, модерна и интердисциплинарна хуманитаристика.